

szándékukat. Talán az erők megesappanása s az 1703 őszén kitört Rákóczi-szabadságharc aztán egyaránt akadályául szolgált az építkezés befejezésének. Ehhez járult, hogy a szentmártoni unitárius egyházközség akkori főpátrónusa, a fogságából hazaengedett kissárosi Sárosi János ítélmester 1703-ban csakhamar meghalt.<sup>6</sup> Marosszék pedig 1703 végére túlnyomólag a kurucokhoz csatlakozott.<sup>7</sup> A mozgalmas háborús évek bizonytalansága, a nem messzi Görgény vára ostromával kapcsolatban,<sup>8</sup> majd 1708-tól az évekig tartott pestis és marhavész s a leszegényedés szakadatlanul odáztatták a munkát. Aztán a kimerült népre 1716–18-ban szárazság és inség hozott új csapást,<sup>9</sup> 1719-ben pedig a pestis újra a környék lakosságának majdnem felét kiölte.<sup>10</sup> Így nyult el a torony elkészülte annyira, hogy négy fióktornyának befedése az építés kezdetétől huszonkét évre, 1720-ban történt meg.

A zömök, erős torony, — melyet Orbán Balázs tévesen ítelt régebbinek a körülbelül XIII. százévi egyenes záródású szentélyes templomnál, — késői építtetése mellett is ma Nyáradszeredán felül a Nagynyárád völgyének és vízkörnyékének legrégibb tornya. Az 1816-i püspöki vizsgálat jegyzőkönyvének külön értéke az a felsor, mely megmondja, hogy ezt a tornyot segesvári kőművesek csinálták; mert nemesak a segesvári mesterek régi jó híre mellett szól a XVII. százév végén is, hanem adatot nyújt e téren e tiszta székely vidéken Segesvár hatósugarának távolságára is.

KELEMEN LAJOS

**Goethe a baskirok íjjáról.** A népvándorlaskori és magyar honfoglalás-kori temetőink leleteiből Cs. SEBESTYÉN KÁROLYNAK sikerült újjáalkotnia a régi puszta népek íjját [vö. Rejtélyes csontok népvándorlaskori sírokban. Szeged, 1931. — A magyarok íjja és nyila. Szeged, 1933]. Ezek több rétegből (rugalmas fa, marhain, szarú) álló és halenyvvel egybepréselt, ú. n. visszacsapó összetett íjjak voltak, két karjuk végét és markolatukat csontlemezekkel merevítették. Cs. SEBESTYÉN munkájában kitűnően használhatta rokonnépeink néprajzi anyagát, különösen pedig régi íjjunk baskir utódait. Az íjjak készítése nagy türelmet és hozzáértést kívánt, s egy-egy pontosan kiegyensúlyozott példány elkészülte évekig tartott. A magyar íjj a középkorban a fejedelmi ajándékok közt állandóan szerepel, s kitüntető adományt jelentett. Nálunk már régen kiszorította a használathól a puska. Tudomásom szerint utolsó ábrázolása DÜRER ALBERTNEK az Albertinában őrzött és magyar hadiszákmányt ábrázoló rajzán látható. Nemrégiben a Magyar Nemzeti Múzeum megbízásából íjjaszatunk újjáélesztője, JAKUCS KÁLMÁN Törökországban tanulmányozta az ott még élő és dolgozó íjjasmesterek munkamódját. Jakucs készített is az ásatási leletek és törökországi tanulmányai felhasználásával íjjakat s ezek kitűnőknek bizonyultak.

Mindezeket tudva, nem érdektelen emlékezetünkbe idézni, hogy GOETHE-nek is volt birtokában egy baskir íjj. ECKERMANN, aki az öregedő Goethe minden szavát áhítattal jegyezte, 1825 május 1-i keletű naplójegyzetében számol be a minket érdeklő dolgokról. A beszélgetést ECKERMANN kezdte a

<sup>6</sup> Ker. Magvető XXII, 253.

<sup>7</sup> Erről számos adat tanúskodik az Erd. Múz. Levéltárának Mike Sándor-féle gyűjteményében.

<sup>8</sup> Cserei Mihály krónikája. 392–96. — Wesselényi István br. kéziratosa naplójában, több helyen.

<sup>9</sup> A Székely Oklevéltár VII. kötetének több évi adatai s az Erd. Múz. Levéltárának számos adata, valamint Apor Péter, Synopsis mutationum 157.

<sup>10</sup> Orbán Balázs, Székelyföld IV, 87.

bramanti íjiról, és Goethenek az íjász-sport hasznáról beszélve, alaposan megvitatták az íj készülésének módját. Végül Goethe meglepetésként elárulta, hogy van gyűjteményében egy igazi baskir íj. Ezt 1814-ben egy baskir törzsfőnöktől kapta tiszteletképpen ajándékba. Eckermann elragadtatással szemléli az íj nemes formáját. Goethe kérdésére, hogy vajjon milyen fából készült, azt felelte: Amint látja, finom nyírfahéj fedi, úgy hogy fájából csak kevés látszik, csak végei fedetlenek, de ezeket is annyira megbarnította az idő, hogy nehezen lehet eldönteni, vajjon milyen fából lehet az íj. Ezután még találgatják a fa fajtáját, majd Goethe felszólítására kipróbálják az íjat. Amikor Eckermannra került a sor, nyila olyan erővel fúródott bele az ablakfájába, hogy nem tudták már kihúzni, s így is maradt néhány napig, hogy emlékeztesse őket gyermekes játékuikra [Eckermann, Gespräche mit Goethe. Leipzig, 1918. 496]. Ezt leírván Eckermann, más tárgyra tér. — Nem tudom, vajjon a weimari Goethe Múzeumban megvan-e még ez az íj, vagy pedig sok más mindennel együtt ez is a háború áldozata lett.

LÁSZLÓ GYULA

**Adatok a barscs erdélyi elterjedéséhez.** Köztudomású, hogy keleti szláv (lengyel, orosz) területeken különböző vadontermő növények szárából, leveleiből savanyú leveseket készítenek; ezek *barscs* néven ismeretesek. Az ilyen savanyú leveseket a régi magyar irodalom lengyel *cibere* néven ismeri [Rapaics Rajmund, A kenyér és a táplálékot szolgáltató növényeinek története. Bp., 1934. 67; vö. még I. Claudian, Alimentatia populuri román. Bukarest, 1939. 26]. 1946. húsvétján Magyaró községben (Maros-Torda m.) néprajzi gyűjtés közben ráakadtam a *barscs* készítésére. Az ottani barscs *sózsnyaleves* vagy románul *borş* néven ismeretes. A *sózsnyaleves* a havasokon, a hegyek közt dolgozó munkások, juhászok nélkülözhetetlen eledele. Réti (*Rumex acetosa*) és erdei sóskából (*Oxalis acetosella*) készítik a következőképpen: A leszedett sóskaleveleket tisztavízben megmossák és egy vízzel töltött üstben vagy lábasban megfőzik. A megfőzött sóskáról a levet leszűrik, mert ez nagyon savanyú és élvezhetetlen. Most újra tiszta vízzel töltött üstbe rakják, míg ismét főni nem kezd, s akkor rendszerint rántást vagy eresztéket tesznek hozzá. Az ereszték tejjel vagy tejföllel elkevert tojás. Az így elkészített *sózsnyalevest* puliszkával vagy kenyérral fogyasztják. A pásztorok ereszték helyett rendszerint juhtejjtel vagy sajtszírral készítik el a levest. Hasonlóan készítenek sóskalevest a két sóskaféléből a magyarlétai magyarok és a környező hegyek román pásztorai is. Az elkészített levest bárányhússal fogyasztják.

PALKÓ ATTILA

**A csikszenttamási római katolikus egyház kelyhe és régi toronygombja.** E székely község középkori temploma — Szent Benedek szellemében — a községen kívüli, ettől délre emelkedő dombon állott, mígnem a XVII. század elején a községbe költözött gömörmezei Abaffy-család (kényelmetlen lévén a templomba a hegyre járni) azt le nem rontatta, s köveiből a faluban egy barokk templomot nem építtetett. E végleg elmúló középkori, XV. századi építészeti emlékünknél romtornya küzd az enyészettel. Ha leomlik, köveit elhordják s egy Mátyás-kori tornyunkkal leszünk szegényebbek.<sup>1</sup>

<sup>1</sup> E templom-hajóból, a nyoleszög három oldalával záródó szentélyből és a hajó nyugati fala elé épített toronyból állott, tehát a torony későbbi, mint a templom. A hajó és szentély kívül 18 m hosszú volt, a toronnyal együtt pedig 23·40 m. Jelenleg esupán a torony áll, ennek is déli alsó része